

Екологічні основи безпеки життєдіяльності

1. Поняття екологічної безпеки
2. Законодавство України про екологічну безпеку
3. Хімічні харчосмакові або технологічні домішки, які застосовують у продуктах харчування.

1. Екологічна безпека - це стан, при якому не порушується екологічна комфортність життя, реалізується здатність протистояти загрозам життю, здоров'ю всіх живих істот, людині, включаючи її благополуччя, права на безпечне середовище життя, джерела життєзабезпечення, природні ресурси.

Основи екологічної безпеки, як результат екологічної політики в Україні, проголошені в Декларації про незалежність, на конституційному рівні - в ст. 16 Конституції України записано, що екологічна безпека і екологічна рівновага на території України, збереження генофонду народу - обов'язок держави. Важлива ст. 34, яка гарантує кожному громадянину право вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким доступним способом. Дуже важливі ст.ст. 49 та 50, які гарантують право кожній людині на охорону здоров'я, медичну допомогу, безпечне для життя і здоров'я природне середовище і, у випадку порушення цього права, відшкодування нанесеної шкоди.

Право на екологічну безпеку, крім України, проголошено в конституціях не багатьох держав: Іспанії, Португалії, Польщі, Росії. Екологічна безпека окремої людини, нації, цивілізації залежить від дій як окремої людини, так і всього суспільства на природу - біосферу.

На території України багато техногенних об'єктів, які створюють умови для прояву техногенно-екологічних небезпек.

Комплексний негативний вплив здійснюють об'єкти військово-промислового комплексу - склади зброї (Новобогданівка в Запорізькій області), величезні території полігонів. Особливо негативно впливає гірничодобувна (кар'єри, відвали, терикони) галузь. Ці фактори сприяють руйнуванню природних комплексів, зокрема екологічних коридорів, необхідних для розповсюдження передусім тварин.

У забезпеченні безпеки кожної людини важливим є *Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»* (25.06.91) - основний документ у природоохоронному законодавстві. Другий його розділ «Екологічні права та обов'язки громадян» вперше закріпив їх на законодавчому рівні: кожному гарантується право на одержання повної і достовірної інформації про стан природного середовища і його вплив на здоров'я населення у встановленому законом порядку, одержання екологічної освіти (ст. 9); направлення до суду позовів про відшкодування збитку, заподіяного здоров'ю, майну через негативний вплив природного середовища (ст. 10). Про захист екологічних прав громадян України сказано у ст. 11 -

порушені права громадян в області охорони природного середовища повинні бути відновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до чинного законодавства України. Цей закон визначає економічний механізм забезпечення охорони природного середовища (відповідно до міжнародного принципу - забруднювач зобов'язаний платити за забруднення довкілля), наприклад накладання штрафу на громадян розміром від 1 до 15 мінімальних заробітних плат, а на посадових осіб - від 5 до 20. В ст. 62 особливо підкреслюється значення курортних лікувально-оздоровчих територій, на яких забороняється будь-яка діяльність, що суперечить їх цільовому призначенню, або може шкідливо впливати на цілющі якості, стан території.

На більшій частині території України проявляються надзвичайні ситуації - техногенного або природного походження, спровоковані антропогенною діяльністю на потенційно небезпечних об'єктах. Такі об'єкти є потенційними джерелами надзвичайних ситуацій.

У зменшенні проявів надзвичайних ситуацій, підвищенні рівня екологічної безпеки велике значення має Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» і Порядок ідентифікації та обліку об'єктів підвищеної небезпеки, затверджений 11.07.02 постановою №956 Кабінету Міністрів України. Закон вимагає обов'язкової ідентифікації небезпечного об'єкта - визначення ступеня небезпечності на підставі даних про класи небезпечності речовин, їх маси та складання декларації безпеки. Власник об'єкта підвищеної небезпеки повинен після ідентифікації надати інформацію про нього - декларацію у мні влади, які сповіщають про нього.

Існує перелік груп речовин і матеріалів, які належать до категорії небезпечних відходів, ввезення яких в Україну заборонено постановою №117 КМУ від 22.02.94 р.

Для забезпечення екологічної безпеки, здоров'я населення велике значення має Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений 27 липня 1995 року постановою №554 Кабінету Міністрів України. Перелік вказує на потенційно небезпечні об'єкти, які можуть негативно впливати на здоров'я людей і тому біля них повинні існувати санітарно-захисні зони, щоб зменшити шкідливий вплив таких об'єктів.

Юридична, фізична особа, громадянин має право отримати інформацію про небезпеку, яка виникла на об'єкті. Власник підприємства зобов'язаний не пізніше 30 днів обнародувати таку інформацію.

Не менш небезпечними можуть бути харчі, які містять різні домішки з різноманітними функціями - хімічні харчосмакові або технологічні домішки, які застосовують у продуктах харчування. Всі такі **добавки позначають буквою «Е» з цифровим кодом.**

З усіх цих речовин в Україні офіційно заборонені до застосування в продуктах харчування чотири речовини: Е121 - барвник «Цитрус червоний», Е123 - барвник амарант, Е239 - консервант гекса- метилентетрамін, Е240 - консервант формальдегід.

У Франції та Англії опублікована інформація про групи ризику домішок, які застосовують у промисловому масштабі. В країнах Європейської економічної спілки заборонені до застосування добавки: Е 102, 110, 120, 127 - небезпечні для здоров'я людини, Е 105, 111, 121, 125, 126, 130, 152 - заборонені до застосування, Е 123, Е 131, 142, 210-213, 215-217, 240, 330 - канцерогени.

У здійсненні законних прав на екологічну безпеку важливе місце займає Закон «Про екологічну експертизу» та «Інструкція про здійснення державної екологічної експертизи», відповідно до яких виділяють два основних види екологічної експертизи - державну (обов'язкову) і громадську. Цей вид експертизи проводиться незалежно від державної і має, на жаль, рекомендаційний характер, другорядне значення. Стаття 44 визначила коло осіб, що мають право на оскарження - це тільки юридичні особи, що обмежує права громадян і вступає у протиріччя із загальними нормами права, з конституційним правом громадян на екологічно безпечне довкілля.

Закон «Про використання ядерної енергії і радіаційної безпеки» закріпив права громадян на запити та одержання інформації про безпеку ядерного об'єкта, його вплив на людину та гарантує право одержання соціально-економічної компенсації населенню за ризик від застосування радіоактивних речовин, зокрема у вигляді пільгового режиму енерговикористання. Закон дозволяє відвідувати ядерні енергоустановки із пізнавальною ціллю, але одночасно забороняє проведення зборів, мітингів, демонстрацій на території об'єкта та у його санітарно-захисній зоні, якщо це порушує роботу об'єкта. Встановлена відповідальність за необгрунтовану відмову або невчасне надання інформації або її недостовірність; за приховування факту аварії, невчасне інформування про неї, про стан радіоактивної обстановки. З цим законом пов'язаний Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами». Він гарантує пріоритетність захисту життя і здоров'я, цілісність природного середовища, ще раз підтверджує основні екологічні права населення, кожного громадянина.

Велике значення в системі законодавства про екологічну безпеку має водне законодавство: Водний кодекс України, закони України «Про питну воду та питне водопостачання», «Про Програму «Питна вода України». В цьому комплексі законів відбиті проблеми безпеки при користуванні водними об'єктами. Вони відображені у ст. 11 Водного кодексу України щодо здійснення заходів з використання вод та охорони водних ресурсів. Важливою є ст. 36 - про нормативи екологічної безпеки при водокористуванні, яка встановлює гранично допустимі концентрації речовин, а ст. 37 характеризує екологічні нормативи якості води - загальнофізичні, біологічні, хімічні, радіаційні. Згідно зі ст. 43 Кодексу водокористувач має право вимагати від власника водного об'єкта або водопровідної системи підтримання належної якості води.

Важливим, передусім в практичному напрямку, є Закон «Про питну воду та питне водопостачання», який визначає поняття «питна вода» - та, яка відповідає державним стандартам та санітарному законодавству, а отже

санітарно-гігієнічним нормам на питну воду, що відображені в санітарних Правилах і нормах, які згідно з цим Законом повинні переглядатися один раз на п'ять років. Цей закон встановлює невідворотність відповідальності за порушення законодавства у сфері питної води, забезпечує вільний доступ до інформації про якість питної води, стан джерел та систем питного водопостачання, порядку формування та розрахунку тарифів. Закон гарантує відшкодування втрат, заподіяних споживачу внаслідок порушення законодавства про питну воду. При перебуванні громадянина в транспортних засобах понад три години його власник забезпечує гарантії на питне водопостачання. Закон забороняє приватизацію мереж, споруд, устаткування централізованого водопостачання як особливо важливих об'єктів життєзабезпечення.

Закон «Про охорону атмосферного повітря» спрямований на збереження сприятливого стану атмосферного повітря, на забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини. Стаття 7 встановлює нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря - гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного та інших шкідливих фізичних і біологічних впливів на повітря, а отже на людей, природне середовище. Стаття 19 вимагає впровадження заходів щодо відвернення і зменшення забруднення повітря автотранспортними, іншими засобами пересування і установками та шкідливого впливу їх фізичних факторів. Цей закон вимагає застосування систем, пристроїв, що запобігають і зменшують забруднення повітря, раціонального планування і забудови населених пунктів, виведення за межі міст автотранспортних підприємств, вантажного транзитного автотранспорту, обмеження його в'їзду у місця відпочинку і туризму. Стаття 25 вимагає створення санітарно-захисних зон (СЗЗ) для зменшення шкідливої дії отруйних речовин на людей, природу.

Таким чином, в Україні існує розгалужена система природоохоронного законодавства, що забезпечує основні екологічні права громадян, хоча застосування цих прав у житті не завжди можливо. Це результат низького рівня екологічної самосвідомості, культури, відсутності у більшості населення елементарних екологічних і правових знань, що і є основною перешкодою в реальному здійсненні екологічних прав людини.

Завдання для самоконтролю

- 1. Що таке екологічна безпека, які державні документи визначають її зміст?*
- 2. Які глобальні екологічні явища характеризують екологічну небезпеку?*
- 3. Охарактеризуйте законодавчі основи екологічної безпеки в Україні.*
- 4. Як впливають різноманітні харчові домішки на здоров'я людини?*

